

III. RECENZII

TRATAT DE DREPT SOCIAL INTERNAȚIONAL ȘI EUROPEAN (AUTORI: NICOLAE VOICULESCU, MARIA-BEATRICE BERNA, EDITURA UNIVERSUL JURIDIC, BUCUREȘTI, 2019)

FELICIA MAXIM*

Abstract:

The Treatise on International and European Social Law reviewed hereunder is an absolute novelty on the national level, and it fills a 10-year analysis gap on the European level.

Analysing the social field, the authors engage in an ambitious scientific demarche and a reflective perspective of the national social field, voicing both criticism and solutions. The complexity of the Treatise on international and European social law is confirmed from multiple perspectives: rigorous scientific information, presented in a quasi-exhaustive manner, the use of legislative and jurisprudence filters to comprehensively describe a particular issue, highlighting European and international social standards and comparing them to the national progress and failures.

Keywords: European and international social standards, legislation, case-law

Résumé:

Le traité de droit social international et européen constituant l'objet de ce commentaire représente une nouveauté absolue au niveau national, et au niveau européen remplit un vide dans l'analyse scientifique de plus de 10 ans.

Analysant le domaine social, les auteurs assument dès le début tant une démarche scientifique, qu'une perspective de réflexion sur le social national, en avançant des critiques et des solutions. La complexité de cet ouvrage est confirmée de plusieurs points de vue: information scientifique rigoureuse, présentée de manière quasi-exhaustive; application des filtres de la législation et de la jurisprudence afin d'exposer de manière compréhensive une problématique spécifique; la mise en évidence des normes internationales et européennes en matière sociale et leur comparaison avec les progrès et les échecs nationaux.

Mots-clés: normes internationales et européennes en matière sociale, législation, jurisprudence

* Conf. univ. dr., Prodecan, Facultatea de Drept, Universitatea Titu Maiorescu din București, e-mail: maxfel2006@yahoo.com.

Încă de la parcurgerea titlului și a primelor pagini, lucrarea supusă analizei își demonstrează utilitatea prin devoalarea particularităților sale științifice. Având un caracter amplu și fiind dedicat exclusiv analizei aprofundate a domeniului social, Tratatul se distinge de alte lucrări din domeniul științelor juridice prin: *caracterul singular* în literatura de specialitate europeană a ultimului deceniu; *caracterul praxiologic*-deoarece autorii procedează la identificarea *principalelor limite* care diminuează dezvoltarea socială prin raportare la toate cele trei niveluri relevante de acțiune (nivelul național, nivelul european și nivelul internațional); în corelație cu limitările identificate, caracterul praxiologic al lucrării este susținut inclusiv prin *avansarea de posibile soluții și planuri de acțiune*; *caracterul critic și analitic* – care transpare prin faptul că preocuparea față de problemele sociale este reflectată atât prin evaluarea principalelor documente și soluții jurisprudențiale în materie, dar și prin evaluarea condițiilor economice, politice, juridice, faptice care au stat la baza recunoașterii problemelor sociale, respectiv la baza identificării cauzelor apariției acestora.

Autorii propun o viziune comprehensivă în abordarea aspectelor sociale. În primul rând, aparatul teoretic al lucrării este dominat de conceptul-cheie *drept social* – care, în logica Tratatului, a fost prezentat într-o manieră elaborată. Conceptul *drept social* depășește aspectele clasice ale legislației sociale precum reglementarea raporturilor privind munca, asigurărilor sociale, securității sociale. În contextul provocărilor actuale ale umanității precum migrația, clivajele dintre prerogativele majorității și cele ale minorității sau divergențele între secularismul tradițional și identitatea individuală, dreptul social constituie o *categorie juridică autonomă surprinsă într-o permanentă reconfigurare*.

Valori precum *solidaritate, toleranță, diversitate culturală, egalitate și nediscriminare* sunt circumscrise cadrului problematicilor sociale, determinând *caracterul agregat* al normelor de drept social european și internațional.

Caracterul agregat al normelor de drept social nu este un dicteu automat al autorilor, promovat *de plano* în conținutul lucrării. Dimpotrivă, *structura compozită* a dreptului social este validată, din punct de vedere științific, prin *teza interdependenței drepturilor omului*. Atât timp cât între cele trei generații de drepturi recunoscute în doctrina drepturilor omului – (drepturi civile și politice (generația întâi); drepturi economice, sociale și culturale (generația a doua); drepturi de solidaritate (generația a treia)) – există conexiuni intrinseci, este o certitudine că drepturile sociale sunt susceptibile de numeroase influențe provenind de la celelalte generații de drepturi.

Conceptualizarea noțiunii *drept social* reprezintă, *lato sensu*, scopul lucrării. Partea I a Tratatului cu titlul *Dreptul Social European, De la modelul social*

européen la pilonul européen al drepturilor sociale, enunță ca teză principală de lucru în delimitarea conceptuală a *dreptului social* ideea conform căreia *dreptul social european este instrumentul prin care se concretizează modelul social european*. Lansat la Consiliul de la Nisa din decembrie 2000, modelul social european reprezintă acel sistem care, acționând prin norme sociale, se va orienta către problematici specifice precum: creșterea nivelului protecției sociale, cultivarea dialogului social, eficientizarea serviciilor de interes general care au ca obiectiv consolidarea coeziunii sociale, respectarea și integrarea diferențelor culturale.

Partea a II-a a Tratatului este consacrată cercetării organizațiilor internaționale relevante cu atribuții în domeniul drepturilor sociale. Punctele centrale de analiză au fost orientate către normele dezvoltate de Organizația Națiunilor Unite (ONU) și Organizația Internațională a Muncii (OIM). Având în vedere caracterul specializat al OIM, analiza normelor adoptate de această organizație în materie socială este în principal tehnică și în subsidiar interpretativă. În cazul normelor adoptate de ONU, analiza aspectelor sociale a fost efectuată prin identificarea, extragerea și interpretarea problematicilor sociale din cele mai reprezentative instrumente ale ONU care, *prima facie*, nu ar fi comportat un pronunțat caracter social (Carta ONU, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția ONU pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei). În privința normelor având caracter social *per se* precum Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, Pactul Global al Națiunilor Unite, Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, analiza a fost realizată în baza coordonatelor aplicate studiului normelor sociale adoptate de OIM.

Nivelul regional european este alcătuit din două segmente de norme (unul alcătuint sistemul de drept al Consiliului Europei, iar celălalt alcătuint sistemul de drept al Uniunii Europene) care, deși se disting la nivel fundamental, sunt convergente din anumite puncte de vedere. Prin Statutul său, adoptat la Londra, la data de 5 mai 1949, Consiliul Europei s-a recomandat ca organizație regională al cărei mandat a fost stabilit în materie de protecție a drepturilor omului. Inspirându-se din standardele cuprinse în Declarația Universală a Drepturilor Omului, Consiliul Europei a elaborat două documente cu caracter obligatoriu menite a supraveghea implementarea și respectarea drepturilor omului: Convenția Europeană a Drepturilor Omului (instrument juridic obligatoriu specializat în drepturile civile și politice) și Carta Socială Europeană (Revizuită) (instrument juridic obligatoriu specializat în drepturile economice, sociale și culturale). Pe de altă parte, construcția celor trei Comunități Europene (transformate prin Tratatul de la Lisabona în Uniunea Europeană-entitate politico-juridică beneficiind de personalitate

juridică) a luat naștere sub auspiciile dezideratelor economice. Tratatul privind instituirea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului, Tratatul privind instituirea Comunității Economice Europene și Tratatul de instituire a Comunității Europene de Energie Atomică urmăreau trecerea sub o autoritate supranațională a principalelor materii prime utilizabile în conflictele armate (cărbunele, oțelul, energia atomică) pentru a contracara declanșarea unei noi conflagrații mondiale. Piața unică – proiectată prin tratatele constitutive ale celor 3 Comunități și menținută ulterior de construcția Uniunii Europene – se află, prin natura sa, în relație de interdependență cu unele aspecte sociale (acestea derivând, în special, din anagajarea în muncă). Intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona a reconfigurat filosofia Uniunii Europene asupra subiectului drepturilor omului, Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii reglementând problematici aferente tuturor celor 3 generații de drepturi. În sfera de cuprindere a drepturilor sociale includem *protecția drepturilor persoanelor în vârstă (art. 25)*, *protecția și integrarea persoanelor cu handicap (art. 26)*, *protecția sănătății (art. 35)*, *protecția consumatorilor (art. 38)*.

În lumina informațiilor expuse anterior, *aspectele care țin de egalitate și nediscriminare* au fost supuse scrutării în conținutul Tratatului în multiple secțiuni: analiza Convenției Europene a Drepturilor Omului s-a produs prin instrumentarea valorilor egalității și nediscriminării (Capitolul IV); de asemenea, pe coordonatele egalității au fost analizate și prevederile Cartei Sociale Europene, respectiv cele ale Cartei Sociale Europene Revizuite (Capitolul V); expunerea fenomenului violenței împotriva femeilor și a violenței domestice prin prezentarea particularităților Convenției de la Istanbul reprezintă un reper pentru întreprinderea unui studiu extensiv, plurifațetat asupra aspectelor care incumbă domeniului social. În secțiunile amintite mai sus, egalitatea și nediscriminarea au constituit nucleul drepturilor sociale, putând fi prefigurate metaforic sub forma standardelor satelit care sunt atașate fiecărui aspect social. Astfel, fie că avem în vedere concilierea diversității culturale cu exigențele neutralității și secularismului statal, fie că ne raportăm la promovarea toleranței și solidarității între indivizi sau fie că luăm în considerare problematici având *ab initio* caracter social (muncă, sănătate, educație), egalitatea și nediscriminarea sunt etalonul care se impune a fi verificat.

Aplicarea *egalității și nediscriminării* normelor de drept social adoptate de Uniunea Europeană întâlnește un neajuns major identificabil într-o viziune reduționistă asupra problemelor sociale. Acestea din urmă sunt reglementate prin norme supraspecializate care au ca obiectiv rezolvarea aspectelor care țin de muncă, dar și a aspectelor derivate din sectorul muncii. În baza acestei idei, secțiunile aferente Părții a III-a din Tratat denumită *Dreptul social al Uniunii Europene (Capitolul I– Prevederi în Tratatul Fundamental; Capitolul II– Libera circulație a persoanelor și a forței de muncă; Capitolul III– Libertatea*

de stabilire și cea de a presta servicii; Capitolul IV– Egalitatea de tratament și nediscriminarea la locul de muncă; Capitolul V– Condițiile de muncă; Capitolul VI –Securitatea Socială; Capitolul VII– Formarea profesională) au fost formulate dintr-o perspectivă tehnică, pe alocuri rigidă. În acest context, avantajul cercetării științifice rezultă din observațiile formulate de autori vis-a-vis de soluțiile jurisprudențiale ale Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Evoluțiile politice și sociale de la nivel mondial, declanșarea crizelor și provocările suscitade de guvernarea lor, preocuparea de a identifica un fin echilibru între interesele individuale (de factură socială și economică) ale cetățenilor europeni și valorile afirmate în mod oficial de Uniunea Europeană precum *încredere, conexiune mai strânsă între popoare și solidaritate* – toate converg către studierea *fenomenului migrației*. După cum observăm în rândurile anterioare, normele sociale dezvoltate de Consiliul Europei prezintă aspectul pozitiv al *abordării integratoare* (care face trimitere concomitent la probleme de muncă, de diversitate culturală, de educație, de sănătate, de solidaritate); prin manifestarea (din ce în ce mai pregnantă) a fenomenului migraționist în cadrul Uniunii Europene, inițiativele juridice în materie au un pronunțat caracter social, dobândind specificitate în comparație cu normele Consiliului Europei. *Capitolul VIII– Reglementări privind statutul și drepturile migrantilor și resortisanților din statele terțe*, integrat în finalul *Părții a III-a a Tratatului*, oferă un tabloul sinoptic și sintetic al normelor adoptate de Uniune în acest domeniu. Dintre normele Uniunii în materia migrației care au fost supuse analizei, se cuvine să evidențiem *Regulamentul Dublin* (cunoscut și ca *Regulamentul Dublin III sau Regulamentul UE 604/2013 al Parlamentului și Consiliului*) ale cărui reglementări sunt de maximă importanță și actualitate deoarece prin intermediul acestora este stabilit un *modus operandi* al identificării statului membru căruia îi revine responsabilitatea evaluării cererii de protecție internațională prezentată de un resortisant al unui stat terț/apatrid în oricare dintre statele membre ale Uniunii.

Din cele expuse mai sus, importanța (științifică și practică) a Tratatului de drept social internațional și european transpare în mod clar și logic. În ipoteza în care am translatat standardele, garanțiile și normele instituite de organizațiile internaționale și regionale-europene la realitățile sociale românești nu am putea identifica relații de echivalență. Lipsa resurselor materiale, sistemele educaționale și sanitare precare și căzute în desuetudine arată la nivel național o stare de anomie. Așadar, scopul Tratatului este biunivoc: într-o dimensiune, autorii urmăresc să deceleze și să prezinte publicului normele relevante în materie socială adoptate de structurile suprastatale prezentate; pe de altă parte, autorii își propun să sensibilizeze mentalul colectiv național la problemele sociale, propunând soluția solidarității și a sprijinului reciproc.